

Критичне мислення на уроках «Навколишнього світу»

Практики та інструменти,
які реально працюють в НУШ

Базова архітектура уроку: Цикл пізнання

Учні: роблять висновки,
перевіряють
припущення.

Рефлексія.
(Аналіз і
висновок).

Виклик.
(Активація
мислення).

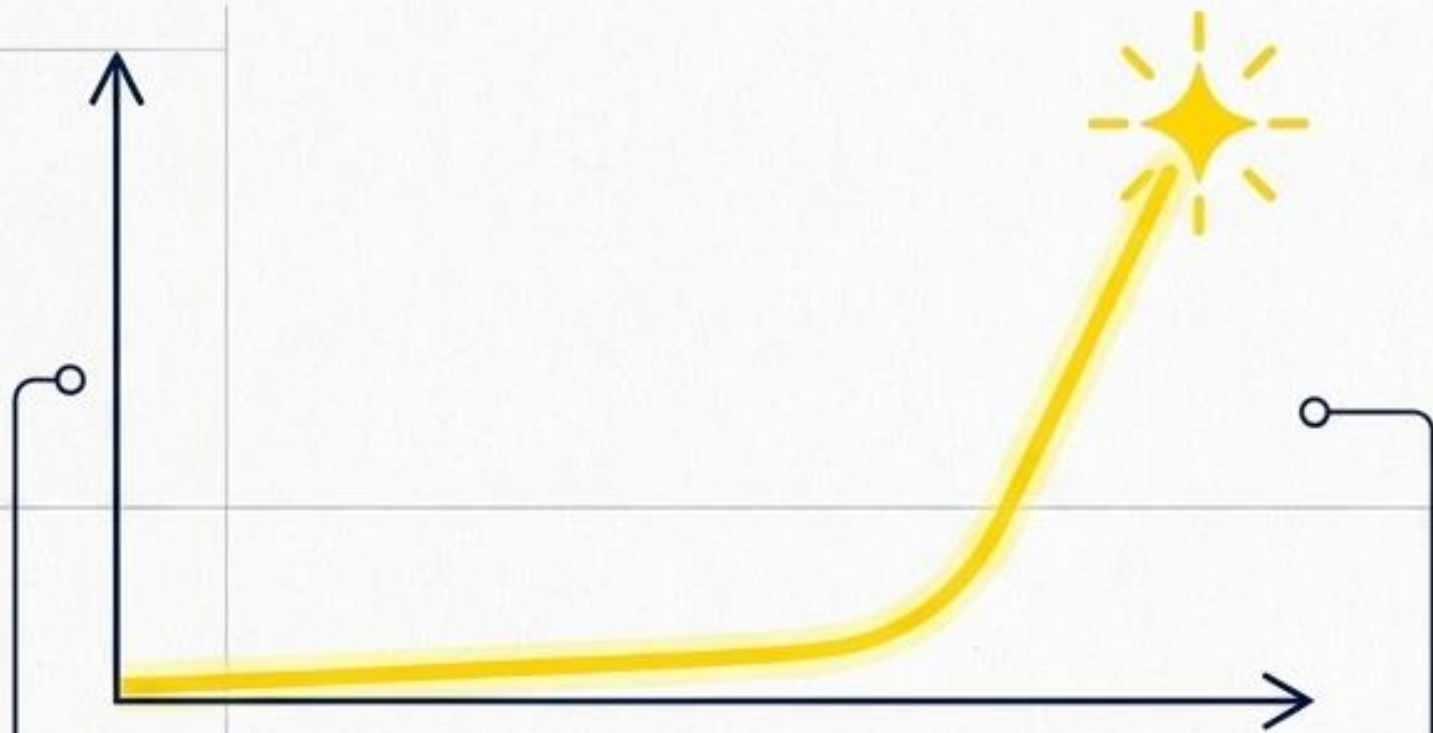
Осмислення.
(Дослідження
та пошук).

Учні: висловлюють
припущення,
прогнозують, ставлять
запитання.

Учні: читають,
спостерігають,
експериментують.

Фаза 1: Виклик. Як запалити інтерес до теми

Учні:

- Висловлюють припущення.
- Прогнозують.
- Ставлять запитання.
- Обговорюють життєвий досвід.

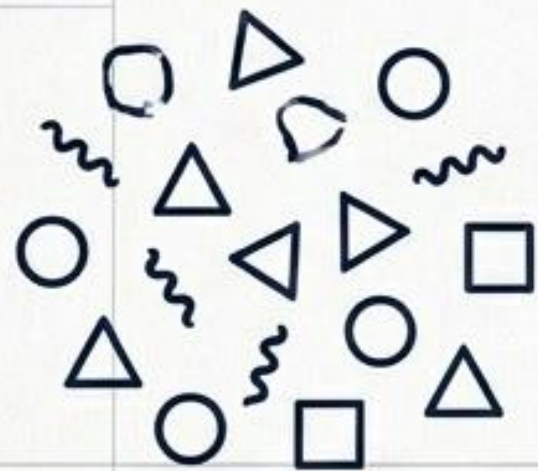
Приклади тригерів:

«Чому листя змінює колір?»

«Що буде, якщо зникне вода?»

«Звідки береться дощ?»

Фаза 2: Осмислення. Від інформації до доказів

Інформація

Дії учнів:
Читають, спостерігають,
експериментують.
Порівнюють інформацію.
Шукають докази.

Докази

Формати роботи:

Досліди

Відео-
спостереження

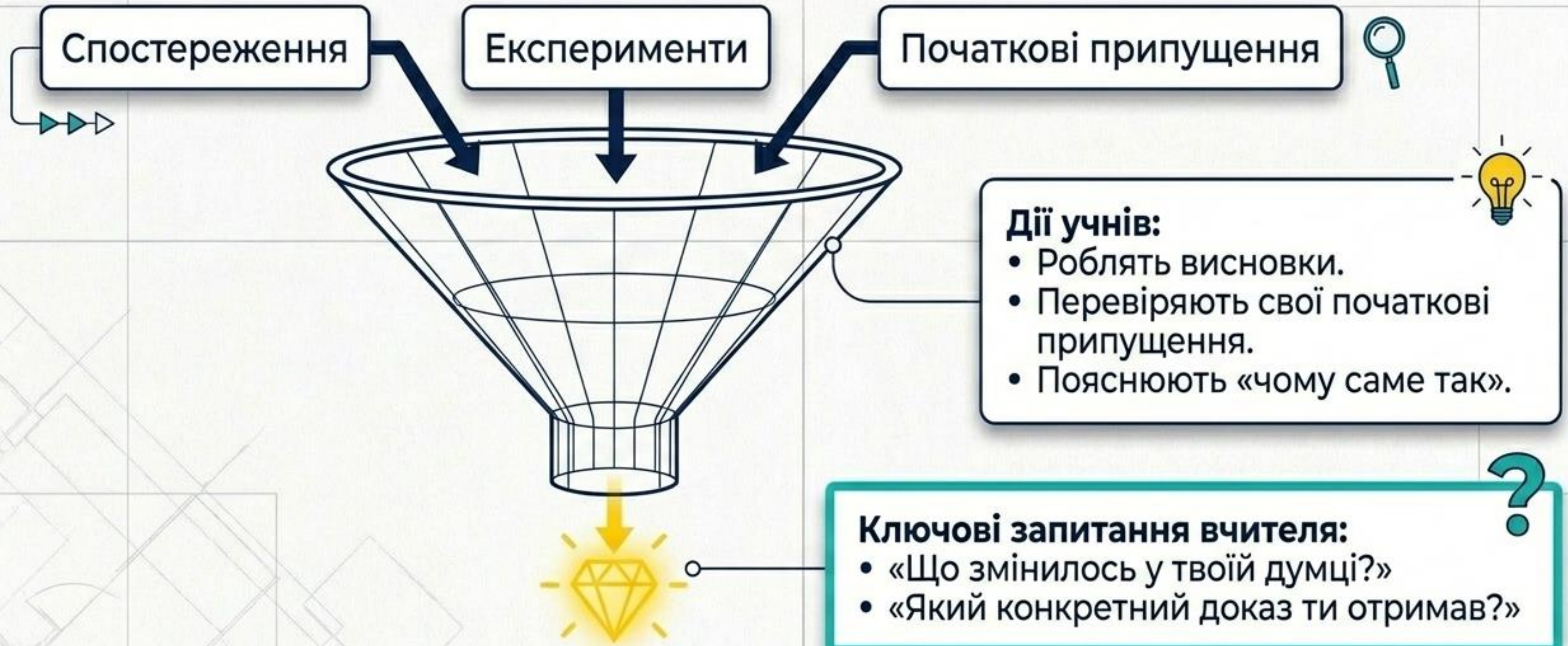

Робота
з моделями

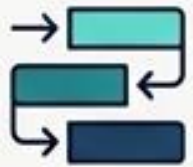

Міні-
лабораторії

Фаза 3: Рефлексія. Кристалізація висновків

Арсенал вчителя: 10 практик критичного мислення

Аналіз (Структурування інформації)

Сортування фактів (живе/неживе, корисне/шкідливе).

Порівняй і знайди відмінності (Діаграми Венна).

Дослідження (Пошук істини)

Прогноз → Результат.

Наукове розслідування (проблема → гіпотеза → дослід → висновок).

Глибина (Системна логіка)

«Чому?» (5 разів поспіль).

KWL-таблиця (Знаю - Дізнався - Хочу знати).

Що буде, якщо... (проблемні сценарії).

Критика (Оцінка достовірності)

Помилка вчителя (навмисна помилка для перевірки уважності).

Доказ або міф (перевірка тверджень).

Так чи ні? Чому? (вибір позиції та аргументація).

Сила провокації: Руйнуємо сліпу довіру

«Помилка вчителя»

Механіка:

Вчитель навмисно подає хибний факт. Учні повинні знайти помилку та довести її.

Що формує:

Абсолютна уважність + звичка критично аналізувати авторитетні джерела.

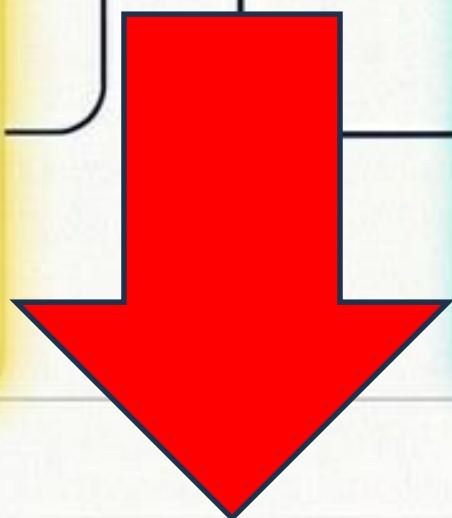
«Доказ або міф»

Механіка:

Учні отримують твердження (наприклад: Качки літають краще за орлів) і повинні його підтвердити або спростувати.

Що формує:

Рефлекс перевірки фактів перед тим, як у них повірити.

1. Вправа «Правда чи припущення?»

Мета: навчити відрізняти факти від припущень.

Хід роботи:

Учитель зачитує твердження, а учні визначають:

- факт,
- припущення,
- думка.

Приклади:

- Вода замерзає при 0°C.
- Усі комахи шкідливі.
- Ліс потрібен лише тваринам.
- Сонце — найбільша планета.

Обговорення:

- Як можна перевірити інформацію?
- Які джерела будуть надійними?

2. Вправа «Знайди помилку»

Мета: розвивати уважність та вміння аналізувати інформацію.

Учням пропонується текст із помилками.

Приклад:

Взимку ведмеді відлітають у теплі краї, а дерева починають активно цвісти.

Учні мають:

1. знайти помилки;
2. пояснити, чому це неправильно;
3. запропонувати правильний варіант.

3. Вправа «Що буде, якщо...»

Мета: формувати причинно-наслідкове мислення.

Приклади ситуацій:

- Що буде, якщо зникнуть бджоли?
- Що буде, якщо люди перестануть сортувати сміття?
- Що буде, якщо не стане дерев у місті?

Учні:

- висувають припущення;
- аргументують відповіді;
- обговорюють наслідки.

4. Вправа «Екологічний детектив»

Мета: навчити аналізувати проблему та шукати рішення.

Ситуація:

У річці загинула риба.

Учні в групах:

- висувають можливі причини;
- визначають докази;
- пропонують способи перевірки;
- шукають рішення проблеми.

Можна оформити у вигляді таблиці:

Причина	Доказ	Як перевірити
Забруднення води	Неприємний запах	Аналіз води

5. Вправа «Дискусійне коло»

Мета: розвивати вміння аргументувати власну позицію.

Тема:

«Чи потрібно заборонити пластикові пакети?»

Одна група — «за», інша — «проти».

Учні:

- добирають аргументи;
- ставлять запитання;
- оцінюють силу доказів.

6. Вправа «Перевір джерело»

Мета: формувати інформаційну грамотність.

Учням пропонують кілька джерел:

- енциклопедія,
- блог,
- відео з соцмереж,
- науковий сайт.

Потрібно визначити:

- якому джерелу можна довіряти;
- чому;
- які ознаки надійної інформації.

7. Вправа «Коло Венна»

Мета: навчити порівнювати об'єкти та явища.

Тема:

«Дикі та свійські тварини»

Учні визначають:

- спільне,
- відмінне.

Можна також порівнювати:

- озеро і річку;
- птахів і комах;
- природні та штучні матеріали.

8. Вправа «Фотоаналіз»

Мета: розвивати спостережливість та вміння робити висновки.

Учитель показує фото природи або екологічної проблеми.

Учні відповідають:

- Що ви бачите?
- Що могло статися?
- Які докази це підтверджують?
- Які можуть бути наслідки?

9. Вправа «Шість капелюхів мислення»

(за методом Едвард де Боно)

Мета: навчити розглядати проблему з різних позицій.

Тема:

«Будівництво заводу біля міста»

Капелюхи:

- Білий — факти
- Червоний — емоції
- Чорний — ризики
- Жовтий — переваги
- Зелений — ідеї
- Синій — підсумок

10. Вправа «Створи запитання»

Мета: розвивати дослідницьке мислення.

Після теми уроку учні складають:

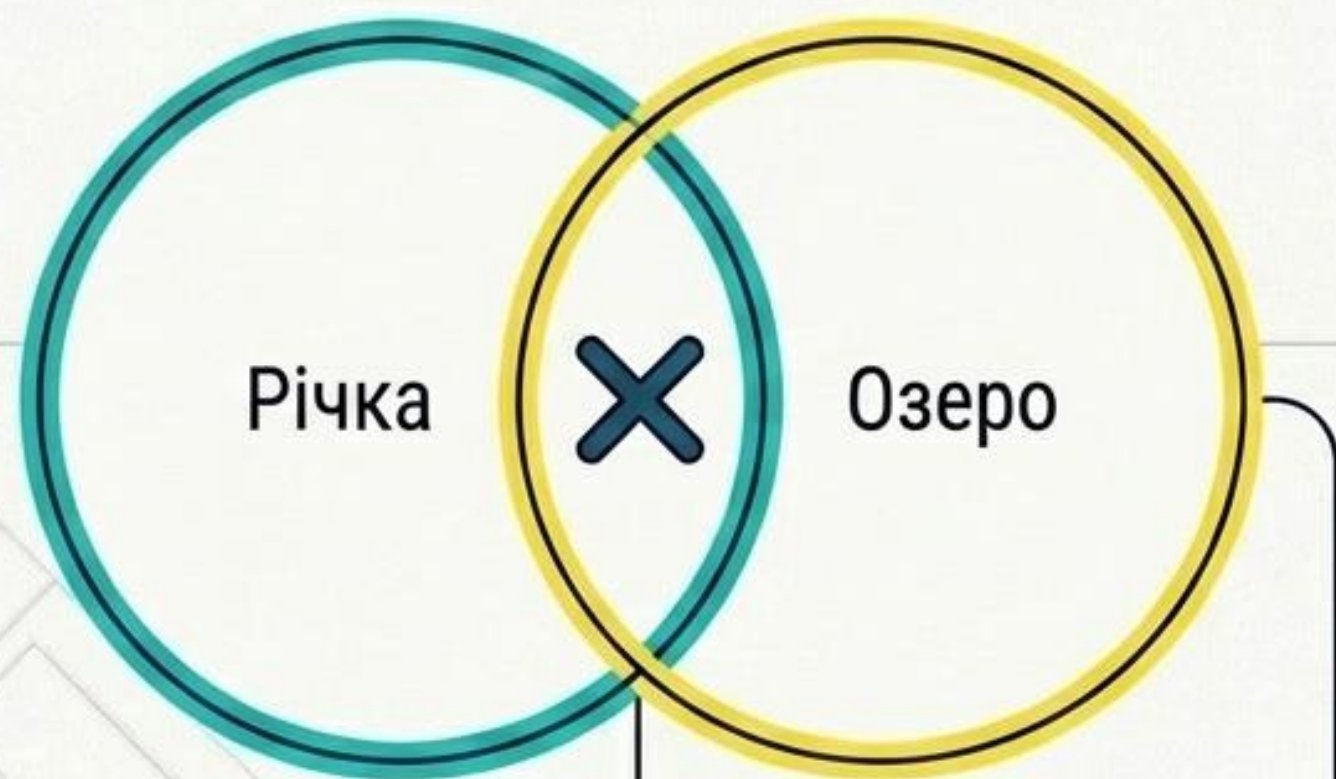
- 2 прості запитання;
- 2 складні запитання;
- 1 запитання, на яке поки немає точної відповіді.

Приклад теми:

«Кругообіг води в природі»

Анатомія логіки: Від поверхні до суті

Діаграми Венна

Порівняй і знайди відмінності.
Формує навички класифікації.

Метод «5 Чому?»

Step 1: Чому йде дощ?

Step 2: Чому
утворюються хмари?

Формує розуміння
причинно-наслідкових зв'язків.

Поради для вчителя

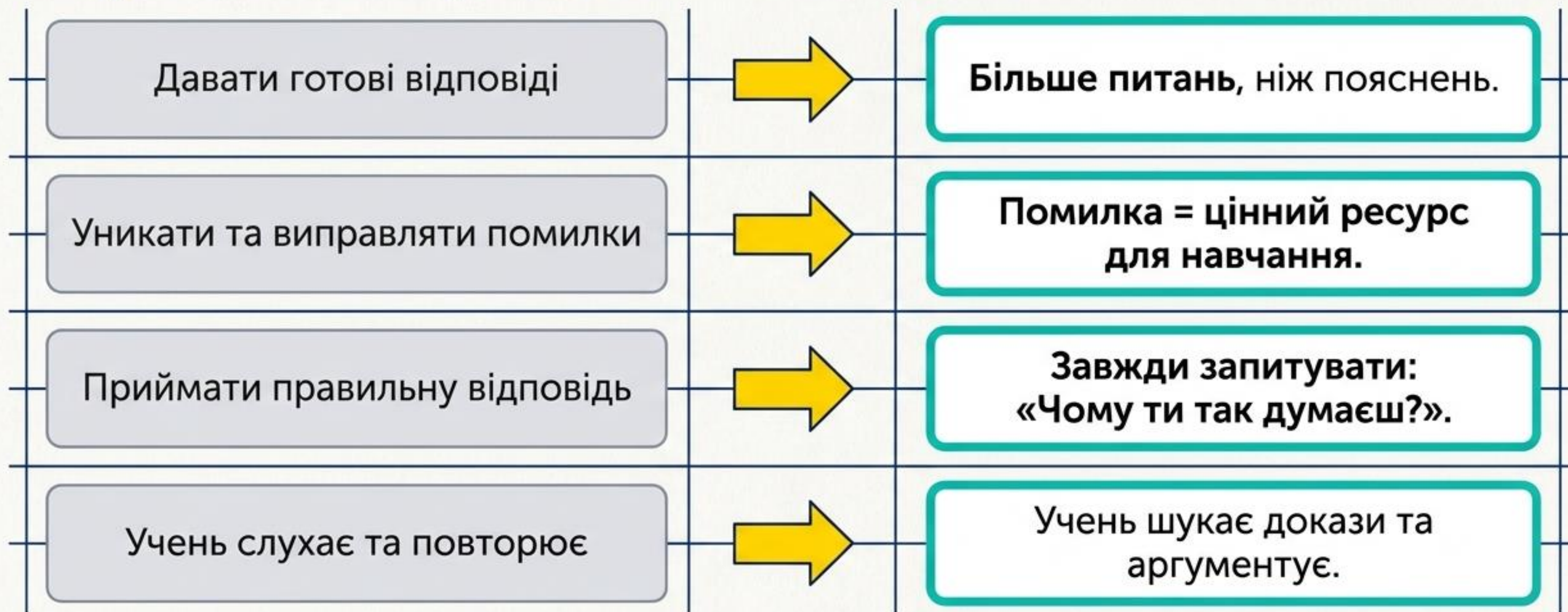
Для розвитку критичного мислення важливо:

- заохочувати учнів пояснювати свої відповіді;
- ставити відкриті запитання;
- дозволяти різні точки зору;
- працювати з реальними прикладами;
- навчати перевіряти інформацію.

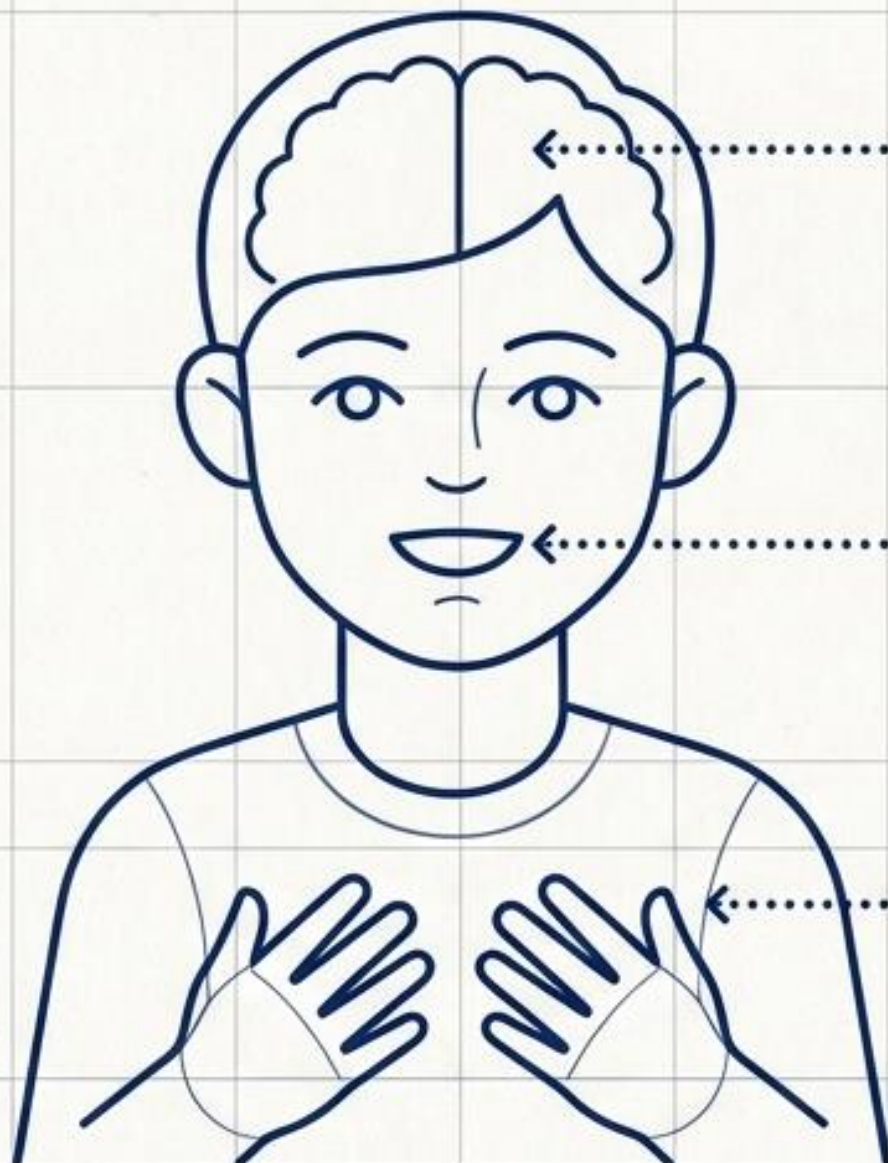
Сучасні підсилювачі: Інтерактивний інструментарій НУШ

Зміна парадигми: Правила гри для вчителя

Кінцевий результат: Профіль «Маленького дослідника»

Бачить глибинні причинно-наслідкові зв'язки.
Не приймає інформацію просто на віру.

Вміє аргументувати власну думку.
Не боїться ставити складні запитання.

Мислить як дослідник — через гіпотези,
спроби та докази.

Найефективніше критичне мислення неможливо передати через прості пояснення.

Воно народжується лише через:

Запитання | Досліди | Помилки | Порівняння | Прогнозування